

ИКОНОМИЧЕСКАТА СИГУРНОСТ – ФУНДАМЕНТ НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

Лидия Велкова

ECONOMIC SECURITY – FOUNDATION OF NATIONAL SECURITY

Lidia Velkova

Резюме: Националната сигурност на държавата зависи от равнището на икономическата сигурност. Ето защо в стратегиите за национална сигурност на развитите страни се обръща специално внимание на проблема за икономическата сигурност. Разгледани са същността, заплахите и елементите на проявление на икономическата сигурност и е представена нейната роля на фундамент в цялостната конструкция на националната сигурност.

Ключови думи: икономическа сигурност, национална сигурност, вътрешна и външна икономическа среда, заплахи за икономическата сигурност, икономическа роля на държавата, управление.

Summary: The national security of the state depends on the level of economic security of the country. Therefore, the concept of national security of developed countries paid special attention to the issue of economic security. The essence, threats and elements of manifestation of economic security are examined and its role as a foundation in the overall construction of national security is presented.

Key words: economic security, national security, internal and external economic environment, threats to economic security, economic role of the state, governance.

Нарастването на нестабилността и несигурността в света, появата на нови глобални предизвикателства и заплахи, цивилизационната криза, стагнацията на световната икономика, резките скокове на обменните курсове, нестабилността на финансовия сектор и на пазара на суровини, новите видове измами в банковата сфера – всички тези предизвикателства извеждат на преден план гарантирането на икономическата сигурност като най-важно условие за постигането на приемливо равнище на национална сигурност и едновременно с това налагат разработването на нови параметри за икономическа сигурност на страната. Пандемията от COVID-19 също ясно идентифицира нови рискове за секторите, които пряко определят условията на живот на

човека – здравеопазване и образование, труд и свободно време. По наше мнение, ще отнеме доста време, дори големите световни икономики да преодолеят последиците от тези процеси, които в съвкупност повлияха значително на състоянието на социално-икономическата сфера и на националните интереси на всички държави. В този контекст ефективната система за икономическата сигурност е крайъгълния камък за успешното преодоляване на негативните последици и създаването на стабилни предпоставки за развитие на всяко общество и икономика.

Икономическата сигурност е била и ще бъде ключово понятие във всички концепции за национална сигурност. Връзката между икономическата и националната сигурност е неоспорима – националната сигурност на държавата пряко зависи от равнището на икономическата ѝ сигурност, затова анализът на тази концепция е така неотложен, както никога досега.

Съвременната ситуация е показателна за това, че именно равнището на икономическата сигурност е основополагащо за националната сигурност. Ето защо гарантирането на икономическата сигурност, като необходимо условие за развитие и просперитет на всяка страна, все повече концентрира общественото внимание, тъй като мащабът на заплахите за икономическата сигурност и реалните щети, които те нанасят на националното стопанство, безспорно извеждат този въпрос сред най-значимите национални приоритети.

На свой ред, икономическата сигурност на една страна зависи от нейната социална, икономическа, финансова, политическа, екологична и здравна стабилност. Пандемията Covid-19, войната в Украйна, резките колебания в цените на енергийните ресурси, оказаха отрицателно въздействие върху икономическата стабилност и развитие във всички страни по света, което доведе до срив, с всички произтичащи от това последици, в растежа на световната икономика. За да предотвратят негативните въздействия от тези процеси, много страни, наложиха не само социално-икономически, но и редица административни ограничения. Тези рестрикции оказват отрицателно влияние върху стандарта на живот, доходите, държавния бюджет и икономическата ситуация като цяло. Спадът в икономическата активност на стопанския сектор се отразява пряко върху целия спектър от показатели, които характеризират икономическата сигурност на индивидите и обществото, и като цяло подкопава икономическата, респ. националната сигурност на страната.

В цялата конструкция на националната сигурност, особено място принадлежи на икономическата сигурност. Опитът показва, че само високото равнище на икономическа сигурност може да служи като гарант на суверенитета и независимостта на страната, като гарант за

нейното стабилно и устойчиво социално-икономическо развитие. Значимостта на проблема за икономическата сигурност като предпоставка за постигане на високо равнище на национална сигурност рязко нарасна в условията на глобална икономическа несигурност и необходимостта от търсенето на пътища за икономическа стабилизация, основани на определена стратегия за развитие на стопанството в областта на структурната, индустриалната, финансовата и външнотърговската политика на съвременната държава.

Най-общо икономическата сигурност се дефинира като състояние на националното стопанство, при което са защитени и гарантирани икономическите основи на развитието. През последното десетилетие, характеризиращо се като период на дълбоки структурни промени в стопанствата на развитите държави, понятието икономическа сигурност беше допълнено с такъв признак като гарантиране на конкурентоспособност на националната икономика или на нейни водещи отрасли в световното икономическо пространство. Това се налага от факта, че все повече изследователи стигат до извода, че именно конкурентоспособността е най-обективния и интегрален критерий за жизнеспособност на пазарната икономика в условията на мир. Като състояние на защитеност на националната икономика от вътрешни и външни заплахи, икономическата сигурност е предпоставка за икономическия суверенитет на страната, целостта на нейното икономическо пространство и условие за реализация не само на националните икономически, но и стратегически приоритети.

Под икономически суверенитет днес се разбира способността на държавата да провежда както вътрешна, така и външна икономическа политика в съответствие със своите национални икономически интереси, при отчитане на международните договорености и състоянието на глобалната икономическа среда.

Целостта на икономическото пространство включва територията на съответната страна, в чиито рамки функционират еднотипни механизми за регулиране на икономическите отношения, основани на пазарните принципи и прилагането на хармонизирани правни норми, в т.ч. данъчна, парично-кредитна, валутна, финансова, търговска и митническа политика. Националните икономически интереси се свеждат до възможността да се отговори на икономическите потребности на страната, с помощта на които се осигурява изпълнението на националните стратегически приоритети. Необходимостта от гарантиране на икономическа сигурност се състои в това, че тя допринася за качествено осигуряване на всички аспекти на националната сигурност – социална, екологична, политическа, военна, технологична и др. Следователно, взаимовръзката и взаимозависимостта на икономическата сигурност с другите видове

сигурност е в основата на системата за национална сигурност на всяка държава.

На свой ред реализирането на водещите национални интереси е възможно само при устойчиво развитие на икономиката. От това следва, че икономическата сигурност освен, че е неразделна част от националната сигурност, е и нейна своеобразна материална основа или обективен фундамент. В същото време трябва да се отбележи, че без постигането на адекватно равнище на останалите видове сигурност е невъзможно пълноценно да се реализира и самата икономическа сигурност.

Може да се твърди, че влиянието на вътрешните и външните фактори върху равнището на икономическата сигурност е значимо и заедно с чисто икономическите аспекти, то често има и политическо измерение. Ето защо в съвременни условия всяка от държавите се стреми с икономически средства, на основата на сравнителните икономически предимства, които притежава, да реализира своите политически, икономически и военни интереси. Резултатите са в пряка зависимост от равнището на икономическа сигурност, а то на свой ред е следствие от състоянието и възможностите на народното стопанство и неговите структурни елементи. Следователно, най-общо икономическата сигурност трябва да се разглежда като състояние на националното стопанство, при което са защитени и гарантирани икономическите основи на развитието.

От икономическа гледна точка това изисква да се определят общите ориентири на икономическото развитие на страната, да се формулират дългосрочните (стратегически) икономически цели и интереси на нацията, както и да се осигурят определени (като количество и качество) ресурси, които на основата на рационалното им използване да произведат желания ефект на национално равнище.

Това са най-общите причини, поради които гарантирането на икономическото развитие трябва да бъде стратегическа цел за националната сигурност и на българската държава. Икономическата сигурност често се свежда до възможността да се противодейства на заплахите от икономически характер и да се гарантира ефективност на националното стопанство, затова в съвременни условия е важно да се очертаят основните направления, в които те се проявяват.

По наше мнение, макар често източниците на заплахи да са повече или по-малко вероятни и да бъдат разположени в близък или далечен времеви хоризонт, не е задължително те да бъдат видими и непосредствени, за да се осъществява държавна политика за тяхното недопускане и елиминирание. И тъй като сигурността е баланс между заплахите и способностите да се справяме с тях, можем да направим извода, че управлението на икономическата сигурност е свързано с

управлението на способностите (ресурси, ефекти). Важна роля в този процес играе идентифицирането на най-значимите заплахи, тъй като когато те са неясни, не могат да се предвидят адекватни мерки за тяхното отстраняване. Както отбелязва Збигнев Бжежински по този повод: „Начинът на дефиниране на предизвикателството предопределя и характера на реакцията. ... Дефиницията на заплахата трябва да предложи отправната точка за национална мобилизация.“¹ В зависимост от техния произход – дали произтичат от ендегенни шокове в развитието или са в резултат от екзогенно въздействие, условно диференцираме заплахите за икономическата сигурност на Република България на две основни групи: вътрешни и външни. Това ни дава основание да изследваме и две равнища на измерение на икономическата сигурност – вътрешно и външно.

Вътрешното измерение на икономическата сигурност е свързано с прерастването на възможни кризисни ситуации в отделни сфери на икономиката или в стопанството като цяло на друга равнища, като по този начин се създават предпоставки за неравновесие в цялата система за национална сигурност. Вътрешната икономическа сигурност на страната е в пряка зависимост от активната макроикономическа и структурна политика на държавата, насочена към устойчиво стопанско развитие с ясно изразени социални и екологични императиви.

Това означава, че ефикасната икономическа роля на държавата е жизнено важна, както за адекватния преход от централно-управлявана икономическа система към пазарно стопанство от смесен тип, така и за повишаване на качеството на живота на населението на страната. Следователно, вътрешната икономическа сигурност може да бъде постигната само при наличието на дълбок стратегически контекст, а именно, обновление на икономическата политика и на сферите на икономическа дейност в името на модерно и проспериращо стопанство. За да се постигне стабилност на икономическата среда и да се създадат условия за икономически растеж, активно и успешно трябва да се работи с инструментите на индустриалната, паричната, бюджетната, подоходната политика, политиката по заетостта и т.н.

Решаването на тези задачи от българската държава е изключително сложно, тъй като тя трябва да запази основните параметри на вътрешната си икономическа сигурност в условията на тежка икономическа криза, изискваща модернизация на всички сектори на икономиката (които поради високата си ресурсоемкост са силно неконкурентноспособни на световните пазари, въпреки ниските работни заплати), с цената на огромни материални и финансови ресурси.

¹ Бжежински З., Изборът. Глобално господство или глобално лидерство, Обсидиан, С., 2004, с. 42.

Следователно, вътрешната икономическа сигурност (и националната също) трябва да се основава на определена идеология на развитие, която да отчита стратегическите приоритети и националните интереси, като по този начин вътрешната икономическа несигурност бъде сведена до минимум. Безспорна е необходимостта на основата на задълбочен анализ на пазарната ситуация да се изработи управленски модел като основа за подем в производството. Без ясна и детайлна идеология на развитието няма да сме в състояние да гарантираме вътрешните параметри на икономическата сигурност. Реализирането на тези процеси има пряко отношение към вътрешната икономическа сигурност и предполага:

- повишаване на икономическата ефективност на стопанските субекти;
- повишаване на административната ефективност на държавата;
- въвеждането на ефективни правила и ограничители в интерес на обществото;
- високо равнище на тяхното прилагане и спазване;
- увеличаване на конкурентния натиск върху държавните институции;
- повишаване ролята на гражданското общество;
- и не на последно място, условие за постигане на високо равнище на икономическа сигурност е осигуряването на необходимите ресурси за качествени инвестиции (човешки и материални), които трансформацията изисква.

Само по този начин в рамките на националното стопанство могат да се регистрират конкретни резултати – създаване на модерна и съвременна материално-техническа база, като предпоставка за конкурентноспособна и с високо качество продукция, на основата на висока производителност и ефективно функциониране на националния капитал; постигане на високо равнище на заетост и реализиране на висок жизнен стандарт на населението; стабилна парична и финансова система и ефективно разпределение и използване на ограничените ресурси в името на неотклонен икономически растеж.

Външното измерение на икономическата сигурност е израз на връзките на националната икономика със световното стопанство и тяхното равнище на интензивност, като при това трябва да се отчита, че качеството на растежа, неговите темпове, отраслова структура и параметри в много голяма степен се „задават“ от новите условия в световната икономика, които са предопределени от глобализацията. Активното използване на предимствата на икономическата глобализация и „отвореността“ на стопанството заедно с многобройните позитивни последици са съпроводени и със сериозни рискове за икономическата (а и не само) сигурност на страната

(например, едностранна зависимост от международния финансов пазар, която засилва неустойчивостта на реалния сектор, както и въздействието на цените на нефта и на петролните продукти върху ценовото равнище в стопанството могат сериозно да нарушат икономическото равновесие).

Според социолога Зигмунт Бауман „Никой не „прави“ глобализацията, тя просто се случва. Всички наистина глобализирани сили днес имат едно общо: те не уважават по никакъв начин местните закони, обичаи, ред. Те пътуват, ако не им харесва където са, пресичат граници, местят се лесно. Това са финансовите капитали, инвестиционните капитали, търговията, тероризмът, мафията, трафикът на оръжие, наркотрафикът. Тези сили не работят заедно, но всички те не се съобразяват с местното. А онези, които биха могли да регулират тези сили, не са глобални. Нямаме глобален парламент или глобално правителство, или върховен съд.”²

Глобализацията преобразува самия фундамент на икономическата дейност, променя средата за обитаване на милиони хора по света. Ето защо външноикономическата дейност на Република България, както и на другите държави с новоформиращи се пазари (emerging markets), трябва да бъде насочена към използване на възможностите на глобализацията, но и към създаване на условия за защита на външноикономическото измерение на икономическата сигурност. Реализирането на външноикономическата сигурност изисква комплекс от мерки, насочени към устойчиво развитие на националната икономика, посредством използването на предимствата на съвременните форми на международно разделение на труда и недопускането на „критична зависимост“ от чужди страни и производители в жизнено важни икономически области. Външните аспекти на икономическата сигурност предполагат устойчивост, съпротивляемост и приспособимост на цялата система от външноикономически връзки по отношение на рисковете и заплахите за националните икономически интереси, породени от глобализацията.

Активната работа по проблема за външните измерения на икономическата сигурност води началото си от 80-те и 90-те години на XX век. При това една от главните задачи, свързана с обезпечаването на икономическата сигурност, според западните автори е запазването и укрепването на позициите на страната в световната стопанска система. Като анализира концепцията за икономическа сигурност на САЩ през

² Бауман, З. Живеем в ситуация, над която нямаме контрол.// Капитал, 16. 11. 2012. [cited 20.09.2022]. Available from: [http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2012/11/16/1949123_jiveem_v_situaciia_nad_koiato_niamame_kontrol/](http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2012/11/16/1949123_jiveem_v_situaciia_nad_koiato_niamame_kontrol/http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2012/11/16/1949123_jiveem_v_situaciia_nad_koiato_niamame_kontrol/)

далечната 1993 г., тогавашният държавен секретар Уорън Кристофър акцентира върху такива ключови направления като повишаване на конкурентноспособността³ на американските стоки на вътрешния и на външния пазар, намаляване на зависимостта на страната от външноикономически заеми, нарастване и укрепване на нейните възможности да изпълнява международните си задължения в търговско-икономическите и други области. През последните години в тази концепция се отдава важно значение на гарантирането на националните икономически интереси на САЩ в конкурентната борба със съперниците на международните пазари и защита на лидерските позиции на страната във високотехнологичните сфери. Закономерно в Стратегиите за национална сигурност на САЩ се отделя значимо място на икономическата компонента на националната сигурност. Така например, още във Въведението на Стратегията за национална сигурност на САЩ от 2015 г. се подчертава, че сред непреходните национални интереси на страната е „силна, иновативна и развиваща се американска икономика, действаща в една отворена международна икономическа система, която допринася за създаването на благоприятни възможности и просперитет”⁴. В Стратегията се посочва, че състоянието на сигурността е значително повлияно от „нарастващата взаимозависимост на световната икономика и високите темпове на технологичните промени, които свързват хора, организации и държави по безпрецедентен начин. Това създава възможности и стимули за нови форми на сътрудничество в областта на създаването на динамични системи за сигурност, разширяване на международната търговия и инвестиции и трансформиране на глобалните комуникации. Но това създава и общи уязвимости, доколкото взаимосвързаните системи и области не са защитени от заплахите, породени от климатичните промени, злонамерените кибератаки, пандемията, тероризма и трансграничната престъпност”⁵.

Като продължение на тенденцията кризисното състояние на икономиката да се разглежда като първостепенна заплаха за националната сигурност на страната, а нейното бързо преодоляване да е основна задача на администрацията на президента Байдън, в Стратегията за национална сигурност на САЩ от м. октомври 2022 г. се отчита, че глобалните икономически предизвикателства се

³ През 1999 г. Институтът по национална сигурност на САЩ отбелязва: „Икономическата конкурентноспособност не е една и съща за отделните страни. Това повишава опасността от глобализационна дупка между победителите и победените.“ (Клер М. Т., Войни за ресурси, Издателство "Захарий Стоянов", С., 2003, с.13).

⁴ National security strategy, 2015, p. 2. [cited 20.09.2022]. Available from: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

⁵ National security strategy, 2015, p. 5. [cited 20.09.2022]. Available from: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

разширяват и се задълбочават в световен мащаб, а растящите цени на енергията и увеличаващата се продоволствена несигурност, изострят такива предизвикателства пред сигурността като миграцията и корупцията.⁶

По тези причини кризата в икономиката, в действителност бе обявена като основна заплаха за Америка, и от това колко бързо и ефективно президентът и неговият екип ще се справят с нея, зависи не само благосъстоянието на страната и на глобалната икономика, но също така и политическата стабилност. В действителност, днес във фокуса на глобалния икономически дебат стои въпросът, свързан с бъдещето на досегашния икономически модел, който се асоциираше с бързо растящата американска икономика и който, беше образец за страните в преход и за развиващите се икономики. Това е така, защото епицентърът на кризата стана самата основа на съвременната икономическа система, икономическият модел, който потопи глобалната икономика и постави на дневен ред необходимостта от реформа в системата за национална сигурност, създадена след края на Втората световна война, която вече не е в състояние да отговори на съвременните предизвикателства. Необходимостта от нови подходи към националната сигурност, потребността да се разработи нов модел на стратегическо мислене, с ясна визия за целите и задачите в тази област, днес са в конкурентен сблъсък с усилията на управляващите, насочени към разработване и осъществяване на икономическите реформи. По тези причини закономерно и в новата 360-градусова Стратегия за национална сигурност на САЩ е отделено значимо място на икономическата компонента на националната сигурност и се отстоява разбирането, че сред непреходните национални интереси на страната е силна, иновативна и развиваща се американска икономика, действаща в една отворена международна икономическа система, която допринася за създаването на благоприятни възможности и просперитет.

Японският подход към укрепването на комплексната икономическа сигурност също включва вътрешни и външни аспекти. Сред приоритетите на външноикономическата сигурност японските теоретици и политици извеждат осигуряването на благоприятни условия за устойчив импорт на суровини (по възможност с най-ниски цени), укрепване на икономическите позиции на страната в световното стопанство, поддръжка на националната валута, стратегически ориентирана инвестиционна политика и т.н. При това външният аспект на икономическата сигурност на Япония предполага разширено тълкуване, включвайки не само конкретните частни моменти, но и

⁶ Виж: Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf, p. 10. [cited 28.11.2022]. Available from: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/>

философски значими понятия. Както отбелязва в тази връзка известният японски икономист и бивш министър на външната търговия и промишлеността С. Окита, пътят към осигуряване на сигурност за японското общество се свежда до това да не си създава врагове в света с цел повсеместно развитие и задълбочаване на дружбата, сътрудничеството и партньорството с всички страни. Тези идеи присъстват и в японската дипломатическа стратегия „по всички азимути“, която е съставна част на стратегията за икономическа и национална сигурност на Япония. Същевременно японските аналитици активно разработват механизми за реализация на националните икономически интереси и в отделните региони на света.

В тази връзка много национални икономики регулярно провъзгласяват стремеж да се съобразяват с реалностите на икономическото развитие и разработват дългосрочни планове (стратегии) за използване на преимуществото на международното разделение на труда. Във всяка от тях интернационализацията привнася атрибути на съвременното световно стопанство, но да борави ефективно с тях далеч не е във възможностите на всяко стопанство. Причините са много, но една от най-съществените е липсата на цялостна система за включване на националния икономически организъм в световното икономическо пространство, като при това се отчитат сложните отрасли, териториално-производствени и други вътрешни пропорции, гарантиращи постъпателност и балансираност в развитието на стопанската сфера. Такава подготвителна работа е особено важна в приоритетните области, където предстои да се прави икономически пробив, а веднъж постигнат, той може да служи в качеството си на ускорител и катализатор за други сфери на възпроизводствения процес.

Отвореността е типична характеристика на българското национално икономическо пространство. Парадоксалното в случая е, че преди 30 години българското стопанство беше отворено към една сравнително затворена икономическа система, осигуряваща пласмента на произведената за износ продукция, но без особени изисквания към нейното качество. Сега тя вече е отворена към един „агресивен“ и взискателен пазар. Изминалите години на прехода показаха не особено добрата адаптивност на българската икономика към изискванията на международните пазари. Вече три десетилетия продължава стихийният по същността си процес на интеграция на България в европейската и световна икономическа система. Това е свидетелство за наличието на дефицити във вътрешно- и външноикономическата политика на страната. Постепенно държавните институции, пряко свързани с този процес, започват да овладяват инструментите на международното икономическо сътрудничество, но фактът, че тези инструменти не се

използваха или се използваха неуверено и неумело, се отразява (и ще се отразява в дългосрочен план) негативно върху националното стопанство.

При оценката на външното измерение на икономическата сигурност трябва да се отчете фактът, че в процеса на трансфер на стоки, труд и капитал между националните стопанства се осъществява и пренос на икономически смущения, което по същество означава, че има внос на заплахи за икономическата сигурност на страната. Възможностите на икономиката да се защитава от тези неблагоприятни трансфери се крият в лостовете на макроикономическата политика на държавата – най-вече във външнотърговските регулатори, както и в активното ѝ участие в различни интеграционни структури.

Тъй като държавата може да се определи като своеобразен трансмисионен механизъм, който транслира политическите решения към икономическата сфера, това означава, че политиката определя курса на развитие на стопанството. Посредством политическата система се акумулират и преобразуват икономическите отношения и потребности на обществото в целенасочени действия в рамките на определен тип политика. Следователно, държавата е отговорна за регулирането на социално-икономическите процеси, чрез комплекс от политически мерки и действия. Основна функция на държавата по постигане на икономическа сигурност в условията на глобализация е осъществяваната икономическа политика, изразена чрез нормотворческа дейност и посредничество между отделните обществени групи и икономически агенти. Едновременно с това, като регулира стопанските процеси, ресурсите на паричното обръщение, равнището на цените, жизнения стандарт, държавата създава предпоставки за осигуряване на икономическата сигурност. Следователно икономическата сигурност на всяка държава, както и на България, се генерира от стабилността на икономическата система и нейното нормално функциониране. За да се случва това, държавата трябва да осъществява непрекъснат пряк контрол и да предприема регулативни действия за постигане на целта.⁷

Освен като институционална структура (система от административни органи), държавата може да се разглежда и като социално образувание, което формира определени условия за развитие на обществото. Тогава основната функция на държавата е подобряване на средата с цел постигане на устойчиво развитие в нейните граници.

⁷ Дори такава цел като намаляването на мащаба на държавната собственост (т.е. приватизацията) в посткомунистическите страни изисква държавна намеса, а влошаването на икономическата ситуация, породена от неспособността на държавата да изпълнява определени необходими регулиращи функции, в голяма степен усложнява проблемите на икономическата реформа.

Нарастването на влиянието на световното стопанство върху равнището на икономическа сигурност на отделните държави, в т.ч. и на българската, е обусловено от:

- либерализиране на икономическите връзки и все по-голям брой на страните, неразривно включени в системата на световното стопанство;

- все по-широкото приложение на единни за всички държави стандарти, които освен по отношение на технологиите, националната статистика, околната среда се разпространяват дори върху образователната и културната сфера;

- установяване на еднакви критерии по отношение на макроикономическата, данъчната и политиката по заетостта, посредством международни икономически организации като МВФ, СТО и т.н.;

- глобализацията на световното стопанство. Във все по-взаимообвързания свят стопанските решения на една или група страни оказват решаващо въздействие върху другите страни и върху цялата световна икономика. Дори последиците от икономическите решения на средните и малки държави се чувстват извън техните граници, особено в съседите и в главните им търговски партньори;

- нарастването на степента на икономически интегритет, в резултат на което някои особено важни публични блага могат да се реализират само чрез международно сътрудничество и договаряне на правилата на световния стопански обмен, което е от пряк интерес на малките държави.

Това са причините, поради които нашата страна е заинтересована с настойчивост и последователност да изгражда стратегия за национално икономическо развитие, ориентирана към външната среда; да намери своето адекватно място в международното разделение на труда и в световното стопанство като цяло и посредством интеграцията си в него да реализира траен и неотклонен ръст на своята икономическа сигурност. В условията на глобализация това е от особено значение, тъй като всяка национална икономика „оценява“ външния свят посредством своеобразна „призма“ – системата на националните икономически интереси и приоритети и на основата на тази оценка изгражда моделите за своето поведение.

Необходимо е да се отбележи, че както вътрешните, така и външните измерения на икономическата сигурност са тясно свързани и зависими от качеството, системността и ефективността на управлението на националния стопански организъм. Тъй като разходите за постигане на сигурност се плащат от данъкоплатците, срещу това те очакват от управляващите и повече сигурност, очакват по-големи възможности на стопанството, които да гарантират

ефективно задоволяване на обществените потребности на национално и международно равнище. Само на основата на ясно осъзнати национални икономически цели и интереси, при отчитане на ресурсните възможности на страната могат да бъдат построени значими управленски решения и в крайна сметка да бъдат постигнати нужните икономически резултати. В противен случай ще нараснат както преките, така и косвените заплахи за икономическата и националната сигурност на страната.

ЛИТЕРАТУРА:

1. **Бауман, З.**, Живеем в ситуация, над която нямаме контрол.// Капитал, 16. 11. 2012. [cited 20.09.2022]. Available from: http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2012/11/16/1949123_jiveem_v_situacia_nad_koiato_niamame_kontrol/http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/obshtestvo/2012/11/16/1949123_jiveem_v_situacia_nad_koiato_niamame_kontrol/
2. **Бжежински З.**, Изборът. Глобално господство или глобално лидерство, Обсидиан, С., 2004.
3. **Клер М. Т.**, Войни за ресурси, Издателство „Захарий Стоянов“, С., 2003.
4. Economic Security for a Better World, Geneva, International Labour Office, 2004, [cited 20.09.2022]. Available from: <https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=8670>
5. Economic Security: Neglected Dimension of National Security? Edited by Sheila R. Ronis, Published for the Center for Strategic Conferencing Institute for National Strategic Studies by National Defense University Press Washington, D.C. 2011, [cited 20.09.2022]. Available from: <https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/Books/economic-security.pdf>
6. National security strategy, 2015, [cited 20.09.2022]. Available from: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf
7. Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf, [cited 28.11.2022]. Available from: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/>
8. The Security Economy, ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT, 2004, [cited 20.09.2022]. Available from: <https://www.oecd.org/futures/16692437.pdf>